

IV.

Kaszó.¹

A megyének Szatmárral és Középszolnokkal érintkező vidékén kis területen húsznál több falu zsúfolódik össze. Bár a természeti viszonyok itt, sem kedvezőbbek, mint a Tisza akár-mely mellékfolyójának völgyében, már a XIV. században sűrűn benépesült. Falui egynek, a szűk határú, begyoldalra települt Hotinfalvának — vagy Hotinkának — kivételével mind 1400 előtt keletkeztek. A rájuk vonatkozó okleveles anyag viszonylag gazdag, megalapítóikat és első birtokosaikat is meglehetősen ismerjük.

Az Ugocsával érintkező Tiszavölgy magyar telepeseiből ide csak nagyon gyéren jutott: a terméketlen, hegyes vidék nem vonzotta őket, amíg akadt Máramarosban birtokba vehető és kedvezőbb életlehetőségeket biztosító terület a nagyobb folyók mellékén. Mégis, úgy látszik, mikor a XIV. század elejétől egymásután kapták adományul román kenézek a Máramaros, Kaszó és Iza partvidékét, már nem volt egészen lakatlan őserdő, bár magyar megszállásról beszélni túlzás lenne. Bizonyítékul a helységnevekre hivatkozhatunk. A nem személynévből képzettek első birtokosára a névből nem következtethetünk, de a vidék első telepeseiről mégis csak mondanak valamit. Kaszóban találjuk Farkasrév, Disznópatak, Hódpatak és Sugatag, a falu magyar eredetére vagy legalább a falunak nevet adó patak első elnevezőinek magyarságára valló neveket. Mindig e néven említik őket a források a középkorban, sőt az újkorban is, csak a XVIII. század óta van tudomásunk arról, hogy a „hivatalosan” használt magyar nevük mellett élt a népük ajkán román elnevezésük, amely azonban mindig a magyar név fordítása.²

¹ A vidéket átszelő Kaszó folyóról nevezték a XIV—XV. sz.-ban a közepét „Kaszó” kenézségnek, a XVI—XVII. század óta pedig az egészet „Kaszó” járásnak. (Először az 1605. évi dica.)

² Egyetlen, Mihályi által az eredeti hollétéről felvilágosítást nem adva közölt román nyelvű oklevél használ a román helyesírásuk mellett lefordított négy román falunevet 1593-ból. (Mih. 638—9.)

A román lakosság ellenére latinnyelvű forrásokban is következetesen használt magyar név arra mutat, hogy mire román nevük kialakult, a magyar név a köztudatban már kiirthatatlanul begyökerezett.³ A későbbi századokban magyar lakókról itt nem tudunk, a vidék tiszta román.

Kaszóvidék a kialakuláshoz igazodó három birtoktestre tagolódott. Az Iza mellett négy falu: Váralja, Nánfalva, Váncsfalva és Disznópatak a Váncsfalvi rokonságé, a Kaszó mellett kilenc települést a kaszói kenézrokonok ültettek meg, végül a Máramaros mellett kilenc falut a Gyulafalvi kenézc család telepített, helyesebben: szervezte a már fennálló, magyarnevű, de feltehetőleg már román lakosságú falucskákat birtoktestté. Történt mindez még a XIV. században.

A Szigethez legközelebbi, az Iza-Kaszó összefolyásánál lévő Farkasrév és az Iza melletti Barcánfalva jellege elüt a többi kaszói faluétól. Az együtemű fejlődésű vidék szélére esvén, mindkettő csak földrajzilag és a közigazgatási beosztás szerint tartozik Kaszóhoz. Barcánfalvát birtokossága a szomszédos Szurdokhoz kapcsolja, ezért a következő fejezetben foglalkozunk vele. Farkasrév, Szigethez való közelsége és kedvező földrajzi helyzete miatt valószínűleg korán és magyarokkal települt meg. Első okleveles említésekor már románok pereskednek érte.⁴ Ugyanezek leszármazottai a falu birtokosai a XVI. század közepéig s akkor történt valószínű kihalásuk után a kaszói oláh szomszédos nemesek és szigeti polgárok szerezték meg. A következő század elején Bethlen István huszti várúr kapta cserébe tekintélyes részét Szigeti Vas Györgytől, pár évtized múlva pedig az egész falu a kincstáré. Lakói így jobbágyok lettek; többségük már korábban is az volt.⁵

³ Sok példát láthatunk arra, hogy a magyar helynevet kiszorítja a román vagy rutén. Így 1400 körül eltűnik Hosszúmező borsovamenti falu magyar neve és rutén fordítása: Dolha állandósul. Szelemezőből Herincse lesz. Temérdek XIV—XVII. sz.-i magyar határnevet már a megye földjének alapos ismerője, Mihályi sem tudott azonosítani, annyira kiveszték a közhasználatból. Az ellenkezőjére — nem számítva a XIX—XX. sz.-i gyökértelen helynévmagyarosítást — csak egy példát idézhetünk. A Dolha közelében lévő Liszica korábban használt szláv nevét a XVI. sz.-ban feltűnő magyar Ravaszmező szorítja ki, — legalább az írásbeli használatban. Kaszóban Hódpataka magyar neve 1715-ig általánosan él s a szláv fordítás: Bréb először a CR 1715-ben tűnik fel; a környékbeli románság bizonyosan már régen használta.

⁴ 1383. Mih. 79. 1397. u. o. 113—4. 1411. Tört. Tár 1909. 8. Az egész 1547-ig terjedő időben gyakran kijelölt homo regiusok, sőt szolgabírák. V. ö. Mih. passim és 1514. L. o. lt. Stat. V. 114. prot. XX. 264.

⁵ 1547-ben kapta a Szigeti Vas család őse. (L. o. lt. Stat. Z. 15.) 1628-ban cserélték el Bethlennel (L. o. lt. Prot. LXVIII. 86.) Bethlen leányoké: 1673. NRA. 1685: 20. A kincstáré: 1691. V. et C. 149: 40. V. ö. CR.

Az egységes jellegű Kaszó három folyója és az azokhoz igazodó birtoktestei közül a legnyugatabbi a Máramaros folyó, illetve melléke. A folyó a megyét Szatmártól elválasztó Kőhát hegységben ered. Neve megfegtelen, de kétségtelen, hogy nem román név. E folyócska adta a vidék, utóbb a megye nevét.⁶ A kaszói járás legkorábbi falui épp a Máramaros vize mellett keletkeztek s a legrégebb máramarosi román adat is erre a vidékre vonatkozik. E szerint 1317-ben egy Drágus nevű román, kinek egyik fia Gyula, megkapta Károly Róberttől a Máramaros folyó melletti terület egy részét. Ő ott két falut alapított, Nyírest és a fiáról Gyulafalvának nevezettet.⁷ Bogdán első hűtlen vállalkozásakor a vele vonuló unokaöccse, Juga vajda fia István, mivel Gyula fiai nem akartak vele menni, felgyújtotta házaikat és kivetette őket a birtokból. Nagy Lajos hűségükért visszahelyezte őket s megerősítette őket jogaikban, 1349-ben és 1355-ben.⁸ E második, az elsőt átíró és megerősítő oklevélben hangsúlyozza a király, hogy a törvényes censust, vagyis a juhötvenedet meg kell adniuk „az oláhok szokása szerint”. Gyula fiainak egyike, Drágus, aki, úgy látszik, a kenéségük jóvedelméből felfegyverkezve, mintegy képviselte családját Lajos hadjárataiban, a Bogdán elleniben különösen kitüntethette magát, mert 1360-ban, a kenéznemesítés nagy évében, megkapta adományban az apja kenézi birtokaival szomszédos Sztatina, Hódpataka, Deszeháza, Hernécsháza, Sugatagfalva és Kopácsfalva már fennálló falukat. Sztatina a mai Aknasugatag, Kopácsfalva pedig Krácsfalva környékén feküdt, de mindkettő még a középkorban elpusztult.⁹ Szokatlanul nagy kitüntetés,

⁶ A vidék Máramaros nevére 1199. Fejér II. 347. A folyóéra 1231. A. U. O. XI. 231. A folyónév utolsó ilyen említése 1553. L. o. lt. Metal. M. 46. 1715-ben már a rövid Mára vize a neve: CR.

⁷ A család egy, az 1752. évi nemességigazoláskor felmutatott oklevél (kivonata?) szerint. Mih. 27—8. V. ö. Mályusz, Századok, 1939. 412.

⁸ Mih. 26—9. és 33—4. Makkai L. Gyulát Szász unokatestvérének tartja (Gáldi-Makkai 54—5.). Lehetséges, de a Drágus név nem bizonyít. . . . Hogy azonban a megye legelőkelőbb románjai közé tartoztak, azt Lajos 1360. évi bőséges adománya valószínűvé teszi. Nyires elpusztult, ma Gyulafalva határ része, romjai a falutól délre 3/4 órányira láthatók (Pesty). A XV. század végén Alsó- és Felsőnyiresről hallunk (1480. L. o. lt. 4., 1485. u. o. Prot. IV. 27. és 1487. u. o. 7.). Utoljára 1627-ben hallunk róla. NEA 1844:29.

⁹ Mih. 37—40. Csánki a tiszaparti Sztatínával (Tört. Fdr. I. 452), Mihályi (névmutató 661) és az ő nyomán Docum. (144) a felsőjárasi Sztatínával azonosítja a Drágusnak adott Sztatínát. A későbbi birtokviszonyok útmutatásai alapján egyik sem fogadható el, földrajzilag is távol esnek. Fényes szerint Aknasugatag helyén feküdt egykor egy „Sztatinkaháza nevezetű falu” (206), v. ö. Mih. 63. Kétségtelenül ez a Gyulafalviak Sztatínája. „Sós víz” jelentésű szláv neve a sugatagi sóra mutat. Kopácsfalva Krácsfalva-Hódpataka közt feküdt (Pesty és Fényes i. h.).

mivel a többi ismert kenéznemesítéssel együttjáró adomány rendszerint csak egy falura terjedt. Bizonyítja, hogy Gyulák a megye legelőkelőbb román családai közé számítottak, vagy hogy talán Drágus vezette a máramarosi kenézeket s a románok egy részének visszatelepítése az ő személyes érdeme.¹⁰ Ez a hat helység eddig a királyi uradalomhoz tartozott. Kenézeket nem ismerjük. Valószínű, hogy földesúri falukká válásukkor a kenéz is lesüllyedt, vagy elhagyta a falut. Drágus és két fia, Gyula és Lád (azaz László) megkapják nemesi jogon minden jövedelmükkel, az ott élő románok juhötvenedével és egyéb adóival (collecta et debita), hogy a király seregében nemesi módra való harcolásukhoz meglegyen az anyagi fedezetük. Drágus a még életben lévő apját is részeltette a birtokok jövedelméből, amely máról holnapra gazdag emberré tette őket, az eddig csak két faluban kenézkedő Gyula utódait.

Gyula halála után Drágus testvérei részt követeltek a hat faluból, Lajos azonban ismételten figyelmeztette őket, hogy a falukat csak Drágusnak és két fiának, de nem egyszersmind testvéreinek is adta, tehát ne háborgassák.¹¹ Drágus testvérei bizonyosan szívesen vállalták volna a katonáskodást a társadalmi emelkedés és nagyobb jövedelem fejében, de az uralkodónak nem sok silány fegyverzetű, hanem kevesebb, de vagyonos, magát felszerelni és fegyverforgatásban gyakorolni tudó katonára volt szüksége, ezért ragaszkodott ahhoz, hogy csak Drágusé maradjon a hat falu birtoka. Drágusnak az 1360. évi adománylevélben nem említett Koszta fia Mária királyné engedélyével nővérét, Sztánát, Szarvaszói Gerhes Sándor feleségét tette meg örökösévé.¹² Ilymódon a Máramaros melléki hat nemesi jogú adományfaluban s az ősi Gyulafalván és Nyíresen Gyula fiai és unokái osztozkodnak a leányágon örökös Gerhesekkel, Gyula dédunokáival. Drágusnak a testvérei, kiket a király a nemesi birtokból kizárt, mégis nemesekké váltak s a megye első ismert szolgabírái közt találjuk egyiküket, Dragomért 1385-ben.¹³ Úgy látszik, Drágus fiága kihalt gyermekeiben — Kosztának az örökösödésre való rendelkezése is erre mutat — s a királynői kegy folytán itt részeket kapó Szarvaszóiaikon kívül a nagyobb rész Drágus testvéreinek, István, Tatár, Dragomér, Koszta és Miroszláv pap talán szintén 1360-ban Gyulafalván nemessé vált kenézfiaknak, illetve azok fiainak jutott.¹⁴ Így Dragomér fiával találkozunk 1434-ben Hernécs bir-

¹⁰ Ez utóbbit az oklevél is hangoztatja.

¹¹ 1364. Mih. 53, 1368. u. o. 61, 62—3.

¹² 1389. Mih. 96.

¹³ Mih. 85.

¹⁴ Nem tudunk arról, hogy ők is részt vettek volna a Bogdán elleni hadjáratban, sem hogy valaha katonák lettek volna, de a XV. sz. elején már nemesek.

tokosai közt, Miroszláv pap fiával 1425-ben Hódpatakán.¹⁵ A család elterebélyesedett s egyes ágak elhagyván a nemzetiség fészket, Gyulafalvát, máshol telepedtek meg. A XV. század folyamán Deszéről és Sugatagról nevezett s kétségtelenül a Gyulafalviak törzséből kiágazott nemesekkel találkozunk.¹⁶ Egy-egy ősiük kereszt-, illetve becenevét családnévül felvéve Gyulafalváról nevezte magát a Bandra (1628), Berche (1548), Czinczas (1632), Fejér (1465), Ficze (.1456), Gyula (1462), Ivanka (1450), Nemes (1439), Pap (1442), Perse (1487), Rednik (1475), Stibor (1464) és Vlád (1453), Sugatagról az Ivanka (1469) és Mikle (1442) család.¹⁷ A Gyulafalvi törzshöz tartozó familiák, amelyeknek a vármegye vezetésében előkelő szerepük volt, egymás közt igen sokat pereskedtek. Gyulafalva lakói közülük kerültek ki, ez teljesen nemesi falu volt.¹⁸ A Máramaros melléki faluk közül nagyszámú nemescsalád élt Deszén és Hódpatakán is az újkorban, a többiek jobbágyfalukká lettek.¹⁹

A Gyulafalvi és Sugatagi nemesek egymásközötti egyezkedései és pereskedései során tűnik fel 1421-ben Doroszlófalva. Helyét nem tudjuk meghatározni, de a birtokosaiból következtetve a Máramaros mentén kellett feküdnie az eddig tárgyaltak közelében. Utoljára 1487-ben találkozunk nevével, aztán elpusztult.²⁰

A szintén elenyészett Kopácsháza (vagy Kopácsfalva) közelében 1400 körül keletkezett Karácsfalva (Krácsfalva). Névadóóját nem ismerjük, Gyula leszármazottai közt ilyen nevével nem találkozunk. Lehet, hogy egyik kenézének nevét őrzi. A Gyulafalviak egyik ága, Dragomér szolgabíró fiai Gyula és Ivánka — talán ők az ősei az ilyen nevű gyulafalvi családoknak — és Hernécsfalvi Ivánka fia Péter kezén találjuk 1415-ben.²¹ A század derekán is a gyulafalvi-sugatagi rokonságé, de az 1500-as években a Drágfiaké lesz. Ilymódon ez a román jobbágy község is a bocskói uradalom szervezetébe kerül, bár messze félreesik a tiszavidéki rutén faluktól, román

¹⁵ 1434. L. o. lt. Stat. G. 9., 1425. Mih. 264—5.

¹⁶ 1453. Sandrinus et Dragus filius Roman de Dezefalva és fiait egész Deszét megkapják Sugatagi Mikle fiától. L. o. lt. 45. A sugatagiakról alább.

¹⁷ Zárójelben az első ily mellék- vagy családnévet viselő tag feltűnésének éve. A forrásjelzetet itt mellőzzük. V. ö. Mih. 265.

¹⁸ Máram. vm. Rednik. 1632. és 1689. tanúvallatás. CR.

¹⁹ 1720-ban Deszén 25 nemesi és 7 jobbágyporta, Hódpatakán 9 nemesi és 21 jobbágyporta volt CR szerint.

²⁰ Mih. 258, 1487. L. o. lt. 4.

²¹ Mih. 193—4. Mivel Kopácsfalva és Krácsfalva együtt is említetik, eslesik annak lehetősége, hogy egy falu nevének változatai. 1471. L. o. lt. Stat. D. 227. Az oklevél a Drágfiak iktatásáról szól.

nemesi faluk közt román jobbágysággal.²² Kopácsfalva Nagypatak néven néhány évtizedig szintén a bocskói uradalom külön falva, de még a XVIII. században beolvad Krácsfalvába s ma már csak a Valea Mare („nagy patak”) pataknev őrzi emlékét.²³

Hernécs közelében Hotinfalva vagy Hotinka szintén a gyulafalvi nemesek kezén tűnik fel 1517-ben, bizonyára ők alapították kevéssel korábban. Neve minden valószínűség szerint a megtelepített első román jobbágycsaládéból lett: legrégebből ismert családnevei közt 1605-ben egy Hota-t, 1689-ben két Hote-t, illetve Hoten-t találunk.²⁴

A Kaszó vidékének román betelepítése a Máramaros mellékével egy időben mehetett végbe, 1350, körül tehát már lakott volt. A románt megelőző magyar lakosságról tanúskodnak a víznevek; a helynevek már kenézeik nevéből képződtek. 1361-ben Nagy Lajos Lokovoj fiai Bud, Sándor, Oprisa, János, Dragomér és Bajla „hű oláhjainak” adta Kaszó kenézsege felét olyan feltételekkel, aminőkkel azelőtt Fejér fia Sztán bírta.²⁵ Nem tudjuk, mikor kapta ez a Sztán, de kétségtelenül az ő apjának, Fejérnek, akit szlávosan Bélának és románosan Albnak is neveztek, nevét őrzi a kaszóparti Fejérfalva.²⁶ Fejér, Sztán és Lokovoj fiainak kenézsege alatt történt a Kaszövölgy román megtelepítése s mint lakott faluk kerültek közülök egyesek valószínűleg a hatvanas-hetvenes években a magyar Kusalyi Jakcsok birtokába. Zsigmond 1387-ben elcserélte tőlük Felsőapsával és az Iza melléki Disznópatakával együtt, középszolnoki falukkal kárpótolván őket.²⁷ A Jakcsoktól visszavett kaszói faluk a következők: Barbfalva. Ördögkalofalva, Kaszó, Komorzánfalva és Balotafalva. A névadó kenézeket itt nem ismerjük, éppúgy mint a szintén kaszövölgyi Vincfalva és Mikolapataka névadóját sem. Budfalvának minden bizonnyal Lokovoj fia Bud kenéztől ered a neve, tehát alapítását 1361 és első említése: 1402 közé rögzíthetjük. Somosfalva fiatalabb település és neve eredetileg Somos, tehát nem

²² Az uradalom szervezetében először 1575. U. et C. 107: 1., v. ö. Bakács i. m. 319.

²³ Bakács i. h. Egyik említésekor 1561-ben Nagypataka „alio nomine Wyfalw” néven nevezik (Teleki I. XX. IV. 12), 1517-ben még a Rednikek: Kopach alias Nagypatak. (Tört. Tár. 1909.) (A patak névre Pesty és Fényes 206.)

²⁴ 1517. Tört. Tár 1909. 1605. Dica. 1689. Máram. vm. Rednik.

²⁵ Az 1794. évi átíratban fennmaradt oklevél „Kenesiatus medietatis cuiusdam possessionis nostrae Olachalis Ozon vocatae”-ról szól, de a későbbi források adataiból visszakövetkeztetve kétségtelen, hogy Kaszóra vonatkozik. Mih. 50—1.

²⁶ A falu első említése 1405-ből. V. ö. Mih. 51.

²⁷ V. ö. 42. old. H. O. VII. 423. Docum. 332—3.

személynévi eredetű, csak a többi analogiájára látták el -falva képzővel.²⁸ Zsigmond egy részüket: Barbfalvát, Vincest (azaz Vincfalvát), Budfalvát és Fejérfalvát több távoli falu és havas birtokával együtt Balk, Drág és János fiainak adja,²⁹ de azok birtokaik feladásával és Máramarosból való elköltözésükkel visszaszállt a király kezére. Bírói ítélet folytán a kaszói Vinc, Drágus, Sándor és Bud megkapták a „kaszói kenézséghez tartozó” Bárdfalvát, Fejérfalvát, Kalinfalvát, Balotafalvát, Budfalvát, Vincfalvát és Mikolapatakát s egyúttal be is vezették őket.³⁰ Az oklevél nem mondja őket rokonoknak, így valószínű, hogy az egykori kenézek kapták vissza a néhány évig magánföldesúri birtokban lévő faluikat. Bud alighanem azonos Lokovoj fiával, a többi családi hovatarozását nem ismerjük. Feltételezhető, hogy ez a Vinc alapította Vincfalvát, úgy mint Bud Budfalvát, az is sejthető, hogy a bírói ítélet juttatta vissza az amúgy is elköltöző Drág-, János- és Balk-fiúk kezéről az övékére a hat falut. Mivel feltételről az adomány- és iktatási levélben nem történik említés, valószínű, hogy mind a négy egykori kenéz az őt illető falunak nemesi birtokosává lett. A „kaszói kenézség” kifejezés már csak földrajzilag jelöli meg a területet. Ez az iktatási rendelet tehát éppen akkor világít rá e vidékre, mikor a kenézből földesúr lesz. Az Urmezeiek — nem tudjuk milyen — örökösödési jogukra hivatkozva kérték beiktatásukat, de a kenéz-utódok megakadályozták.³¹ Bélafalva, más néven Fejérfalva 1424-ben Bárdfalva részeként szerepel, amelyet Bélának — Sztán egykori kenéze apjának — leszármazottai: kaszói Fejér, Koszta, Drágos pap, Kosztolya fiai Iván és Rádol rokonainak Barla fiai Vlád Lászlónak és Andrásnak, Fekete Mihály fiának Péternek és Vojk fia Mihálynak adnak.³² Balotafalva neve a XV. században eltűnt, azóta Szerbfalvának vagy

²⁸ A falu a XV. sz. elején települt. Neve eredetileg Felsőfejérfalva (1442. Mih. 321. Lyc.) Első említésekor Somos (1465. Mih. 468), de a Somosfalva alak is hamarosan feltűnik (1470. u. o. 500). A két változat következtelenül szerepel, még Somfalva is előfordul. Román neve: Cornești is igazolja a növénynévből való eredetét. V. ö. Pesty.

²⁹ 1402. Mih. 123—5.

³⁰ 1405. u. o. 132—4. és 135—6. Bárdfalva nevét eleinte Barbfalvának (1387. 27. jegyz.), sőt egyszer tévesen Barkfalvának is mondják (1402. Mih. 124). A falu román-neve Berbești a Barbfalva alakból lett, a névadót tehát Barbnak hívták. Helynevek ilyen képzésére lásd Iorgu Iordan: Rumänische Toponomastik. Veröffentlichung des Roman. Auslandsinstituts der Rheinischen Friedrich Wilhelms Universität in Bonn. 1924—6. I—III. Theil.

³¹ 1415-ben sikerült beiktatásuk (Mih. 201—3. L. o. lt. Stat. V. 233. és E. 14.). A család ugyanazon tagjainak 1418-as és 1424-es statutioja megírsult. (1418. L. o. lt. Stat. V. 215., 1424. Mih. 263—4. L. o. lt. Stat. E. 12.)

³² Mih. 259—60. L. ö. lt. Beres. V. 2.

Szerfálnak nevezték.³³ Ördögkalofalva 1405-ben Kalinfalva néven jut vissza a kenézutódok birtokába, Komorzánfalva külön faluként 1493-ban szerepel utoljára, aztán beleolvad a szomszéd Kalinfalvába.³⁴ Az újkor századait tehát a következő kaszómenti faluk érték meg: Bárdfalu vagy Bárdfalva (egykor Barbfalva), Fejérfalva (Bélafalva), Somos vagy Somosfalva, legújabbán Somfalva (Felsőfejérfalva), Kalinfalva, amely felszívtá Komorzánfalvát (Ördögkalofalva), Mikolapatak (régén egyszerűen Patak), Szerfalva (egykor Balotafalva), Vincfalva és Budfalva.³⁵ Az utoljára 1424-ben említett Kaszó falu eltűnt, nem tudjuk, melyik falu részévé lett. (Esetleg a csak 1442-ben felbukkanó Felsőfejérfalva-Somos régi neve?)³⁶

E kaszómenti faluk birtokossága és nemessége az egykori kenézek leszármazottja. Mikolapataka kivételével mindegyikben élt róla nevezett nemes család. A most következő felsorolás nem törekszik az itt élő nemes családok faluszerinti teljes számbavételére, csak a gyakrabban szereplőket nevezi meg a családnév felbukkanásának évével: *Bárdfalva*: Fekete (1471), Kis (1515), Kodra (1637), Monejla (1475), Szteczk (1458). *Fejérfalva*: Cziple (1542), Ficze (1479), Godsa (1555), Juga (1551), Kosztolya (1428), Nemes (1450), Roska (1553), Váncza (1542). *Somos*: Rád (1442 Radul), Tivadar (1470). *Kalinfalva*: Batin (1600), Bercse (1514), Csucsurga (1442), Jurka (1459), Mihályka (1581), Monejka (1475), Nemes (1543), Roman (1550), Sorba (1470). *Szerfalva*: Balint (1470), Mircse (1502), Thamas (1480), Vincz (1479). *Budfalva*: Bud (1443), Kopcsa (1613), Pinte (1479). Végül a XVII. század folyamán Budfalvába olvadt *Vincfalva*: Berende (1624), Kopcsa (1542), Oprisa (1604), Vinc (1517).³⁷ A nemes családok egymásközötti házasodás és egyéb szoros kapcsolataik által úgyszólván minden kaszómenti faluban birtokosok. Ők maguk nem terjeszkedtek más vidéken, s mert idegen nagybirtokos nem zavarta őket, jellegzetes kisenemesi falukká alakultak helységek. Egyedül Mikolapatak volt 1715—20-ban jobbágyfalu — ez is az említett nemeseké, — a többiben egyetlen jobbágyot sem találtak az összeírók.³⁸

³³ A két falu azonosságáról még a XIX. sz.-i hagyomány is tudott (Pesty). Balotafalva néven 1424-ben említik utoljára (Mih. 263. L. o. lt. Stat. E.12), a Szerbfalva név 1459-ben tűnik fel (L. o. lt. 25). Mihályi egy állítólag 1405-ben említett Petrus filius Dragomer de Szirbfalva-ról tud, de az általa idézett oklevélben e név nem található. (L. o. lt. Metal. M. 3.) Gondolni lehet azonban a két név egyidejű életére is.

³⁴ Mih. 603. v. ö. Csánki Tört. Fdr. I. 449.

³⁵ Zárójelben régi nevük.

³⁶ Mih. 263—4. L. o. lt. Stat. E. 12.

³⁷ V. ö. a Mihályi által felsorolt igazolt nemes családokat a felmutatott, nemességüket bizonyító oklevél évszámával: 505, 526, 563.

³⁸ Dicák. 1689. Máram. vm. Rednik (tanúvallatás). 1695. u. o. 1715—20. CK.

A kaszói járás harmadik folyója az Iza. Most csak a torcolata előtti négy településről szólunk, a többi a következő fejezetben kerül tárgyalásra, mivel csak ezeket számították Kaszóhoz s kialakulásuk, meg birtokosaik is a kaszóiakkal mutatnak rokonságot. Szintén a XIV. század első Felében népesültek be Váralja nevű királyi birtok — a máramarosi uradalom tartozéka — keretében. 1360-ban Nagy Lajos Farkstan fia Váncsok oláhnak adja Váralja birtok nyugati felét nemesi jogon, hogy a király zászlaja alatt harcolhasson a jövedelméből.³⁹ Váncsok nevét őrzi Váncsfalva, melyet a következő század közepéig többnyire Váncsokfalva alakban emlegetnek.⁴⁰ Váralja vagy sohasem lett lakottá, vagy elpusztult a középkor végén. A XVI. század közepét három falu érte meg s maradt fenn mindmáig: Váncsfalva, Nánfalva és Disznópataka.⁴¹ Az utolsó — magyar nevére és Farkasrév—Rónaszék közötti fekvésére való tekintettel — lehet magyar alapítás, de feltehető, hogy csak a mellette folyó patak magyar neve származott a szigetvidéki középkori magyarságtól, s a falu Váncsok telepítése. Nánfalva névadóját nem ismerjük. A falu 1412-ben lakóitól elhagyott állapotban tűnik fel régi birtokosai, a Váncsoktól származó Váncsfalvi család kezén.⁴² Disznópataka néhány évig a Kusalyi Jakesoké volt, 1387-ben került vissza Zsigmond birtokába. A következő század elején ez is a Váncsfalviaké. A család Váncsfalván terebélyesedett el, de találkozunk Nánfalvi családdal is, amely minden valószínűség szerint egy töről szakadt a Váncsfalviakkal.⁴³ A társadalmi fejlődés során Váncsfalva túlnyomóan nemesi, Nánfalva többségében jobbágyi jellegű lett, Disznópatakát pedig kizárólag jobbágyok lakták.⁴⁴

Az egész kaszói járás népe, mióta az írott emlékek erre világosan rámutatnak, román. A kenézek megtelepedése előtt már itt élt magyarság nyomtalanul beolvadt a román tömegbe.

³⁹ Mih. 41. Mihályi szerint Váncsfalva és Barcánfalva vidékén két vár nyomai láthatók (u. o.).

⁴⁰ 1405. (Mih. 132. L. o. lt. Met. M. 3.)-től 1469-ig (L. o. lt. 2.). Váncsfalva alak először 1418. Mih. 219. Lyc.

⁴¹ Váralja utolsó említése 1508-ban egy megghiúsult Drágfi iktatás során (L. o. lt. Stat. D. 221), de nem biztos, hogy erről a Váraljáról van szó a szigeti és felsőjárasi rendszertelenül felsorolt faluk közt. Csánki Bocskó vidékén keresi. (Tört. Fdr. I. 453.)

⁴² Mih. 183—4. Nán a János név egyik román kicsinyített formája.

⁴³ 1488. Iwasko de Nánfalva L. o. lt. Stat. I. 44. 1524. Joannes de Nanchfalva (!) (L. o. lt. 19), 1689. évi tanúvallatásnál 5 nemes és 25 jobbágy (Máram. vm. Rednik.)

⁴⁴ CR.